

招財貓

De Wenkende Kat

Chao Ts'ai Mao 招財貓 [招财猫 Zhao Cai Mao]

De 'rijkdom wenkende kat' is eigenlijk typisch Japans, maar zijn recente populariteit bij de Chinese bevolking in Oost en West is voor ons een goede reden om eens stil te staan bij dit nieuwe 'symbool'.

Met name de laatste jaren lijkt zijn opmars niet te stuiten en heel wat 'dikbuikboeddha's' en 'sterrengodjes' hebben inmiddels plaats moeten maken voor deze met zijn poot zwaaiende kat. In Japan is hij bekend als Maneki Neko (招き猫), de wenkende kat en de essentie van alle populariteit zit hem dan ook eigenlijk uitsluitend in het 'wenkende' pootje. Zowel in China als in Japan wuif je immers iemand naar je toe en dat is precies wat deze kat doet. Hij wenkt mensen (en dus klanten) naar binnen en genereert op deze wijze meer omzet (en dus meer winst) voor de eigenaar van de winkel of het restaurant.

Naam, historie en oorsprong

Zoals bij veel symbolen, is de oorsprong niet eenduidig of eenvoudig te achterhalen.

Verhalen over katten en afbeeldingen van katten zijn vanaf de zeventiende eeuw in Japan populair en houden gelijke tred met de zijdeteelt die daar tijdens de Edo-periode (zeventiende tot negentiende eeuw) een grote vlucht nam. Net als in China kwamen er veel muizen op deze tak van industrie af en de behoefte aan katten en de waardering voor het nuttige werk wat ze deden, groeide navenant.

Over de oorsprong van de Maneki Neko vonden wij een vijftal verhalen die wij hieronder in willekeurige volgorde opnemen.

Het verhaal van de theehuizen

Japanse bronnen verhalen van een concurrentiestrijd in het oude Yedo (Tokio) van rond 1800. Daar waren twee theehuizen die beiden een wenkende kat als herkenningsteken hadden. Het ene theehuis had een gouden exemplaar en het andere een zilveren. Nadat de

vrouw van de eigenaar van het 'gouden theehuis' zich samen met een klant, waar ze een uitzichtloze affaire mee was begonnen, in de rivier had gestort (een vorm van een romantische dubbele zelfmoord die in veel Japanse verhalen geroemd wordt), werd het theehuis en daarmee de mascotte, de gouden kat, ironisch genoeg enorm populair bij de bevolking van Tokio.

Het verhaal van heer Li

Aan het begin van de zeventiende eeuw stond er in het westen van Tokio een tempel waar haast geen bezoekers meer kwamen en die dus ook nauwelijks inkomsten genereerde. De tempel bood al jaren een trieste en vervallen aanblik en het zag er niet naar uit dat dit snel zou veranderen. De tempelopzichter bleef dan ook eigenlijk puur uit plichtsbesef voor de tempel zorgen; hij haalde er nauwelijks meer dan een kom droge rijst uit en plezier had hij allang niet meer in zijn functie. Op zekere dag mopperde hij tegen zijn kat dat hij hem van zijn schamele inkomen wel dagelijks te eten gaf, maar dat de kat ook wel eens iets terug kon doen om het hem wat makkelijker te maken. De kat reageerde niet, at zijn bakje leeg, kroelde langs het been van de opzichter en ging - zoals gewoonlijk - liggen slapen op de binnenplaats. Een paar dagen later passeerde een rijk man de tempel. Het was Naotaka Li, een grootgrondbezitter die na een meerdaagse jachtpartij op weg was naar huis. Juist op dat moment brak er een hevig onweer los en heer Li zocht snel beschutting onder een enorme boom. Plotseling werd zijn oog getrokken door een kat die hem naderbij leek te wenken en toen ontdekte hij ook de vervallen en verveloze

tempel recht tegenover de boom waaronder hij schuilde. Hij nam zijn paard bij de teugels, liep het pleintje over en inspecteerde vluchtig de nieuwe schuilplaats. Het scheen hier binnen beslist beter dan onder het lekkende bladerdak en snel bond hij zijn paard vast in de grote hal. Nauwelijks had hij dat gedaan of een enorme donderslag deed letterlijk de vloer trillen. Heer Li keek naar buiten en zag dat de boom, waaronder hij enkele minuten geleden nog had gestaan, compleet van de aardbodem was verdwenen. Langzaam drong het tot hem door dat de tempelkat hem het leven had gered. De heer Li adopteerde daarop de tempel als familietempel* en liet de kat - toen deze een aantal jaren later overleed - er met veel eerbied begraven. Al snel werd het een rage in betere kringen om je overleden kat op deze 'kattenbegraafplaats' bij te zetten. De opzichter stierf uiteindelijk ook niet onbemiddeld.

* Volgens sommige bronnen gebeurde dat pas in 1697 door zijn nabestaanden, jaren na de dood van de heer Li zelf.

Een interessant detail hierbij is dat 'li' in het Chinees 'wilde kat', 'vos', 'wasbeer' of 'das' betekent (zie ook het stukje over de Tanuki op de laatste pagina) en dat het beslist geen algemeen voorkomende naam was in het Japan van de zeventiende eeuw. Overigens wordt er algemeen aangenomen dat deze kat een manifestatie is geweest van de godin Kuan Yin, de godin van mededogen. De Li-familietempel bestaat nog steeds en wordt dagelijks bezocht door mensen die een zieke kat hebben of hun kat zijn kwijtgeraakt en die hopen dat deze, na wat offers en gebeden in deze specifieke tempel, zal genezen of heelhuids terug zal keren.

De kat van Usugumo

In de zeventiende eeuw leefde in het 'uitgaansdistrict' van Tokio een zeer begaafde geisha die Usugumo heette en bijzonder gehecht was aan haar kat. Deze gehechtheid was geheel wederzijds want het dier week nauwelijks van haar zijde. Op zekere nacht moest Usugumo naar het toilet, maar de kat leek haar daarvan te willen weerhouden. Hij liep tussen haar benen door en maakte dreigende bewegingen met zijn poot. Uiteindelijk duwde ze hem ruw opzij en als reactie daarop stortte het beest zich als een waanzinnige op haar kostbare kimono die in de hoek van de kamer was uitgehangen. Wat ze ook probeerde, het dier hield er niet mee op en bleef als een dolle tekeer gaan. De nachtwaker was op het tumult af gekomen en stormde gewapend met een groot keukenmes de kamer binnen. Hij zag geen inbreker of aanrander, maar meende wel een boze geest te kunnen ontwaren; hij bedacht zich geen moment en haalde uit. De kop van de kat werd in één slag van de romp gescheiden en vloog door de kamer, over de afscheiding, het toilet in. Dame Usugumo liep er als in trance heen, opende de deur en daar vond ze, ingeklemd tussen de kaken van de kat, een slangenkop. De rest van de slang hing levenloos over een balk recht boven de pot. Usugumo begreep nu dat het dier haar alleen maar had willen beschermen en werd overmand door verdriet. De troost kwam uiteindelijk van een bewonderaar van de geisha die enige weken later aankwam met een prachtig snijwerk van vruchtenhout dat haar overleden kat voorstelde; met één poot omhoog, zoals hij haar had geprobeerd tegen te houden.

Hierbij valt nog te vermelden dat prostituees (dus niet geisha's) in Japan vaak 'neko' (kat) genoemd werden. Verder was het voor burgers, handelaren en boeren in die tijd usance om allerlei fallische symbolen en 'geluksbrengers' bij zich te hebben, tentoon te stellen en zelfs te vereren; dit gebruik werd door de Meiji-wetgevers (vanaf 1872) als 'primitief en ongeciviliseerd' bestempeld en bij wet verboden. Er zijn dan ook theorieën in omloop dat de opgeheven kattenpoot een fallische betekenis had, dan wel dat het katje een prostituee moest voorstellen die haar klanten naar binnen wenkte.

De klei-kat

Aan het eind van de negentiende eeuw leefde er een oude en arme vrouw in het oostelijke deel van Tokio. Op een dag zei ze tegen haar kat: "Lief beest, hoe het mij ook spijt, ik zal je een dezer dagen weg moeten doen, want er is gewoon niet genoeg te eten voor ons allebei." In de daaropvolgende nacht droomde ze dat de kat kon praten en tegen haar zei: "Maak kleipoppetjes van mij; het zal ons geluk brengen." De volgende dag ontdekte de vrouw nog wat oude brokken klei achter op haar erf en ze moest meteen aan haar wonderlijke droom denken. "Baat het niet, schaadt het niet", dacht ze en ging aan het werk. Tot haar stomme verbazing lukte het haar zowaar een grappig katje te boetseren en toen ze die te koop aanbood, bleken er tientallen voorbijgangers ook wel geïnteresseerd in zo'n lief kleipoesje. Binnen een paar weken had ze zowaar geld genoeg om een hele kar klei te laten bezorgen en er zouden er nog vele volgen. De kat kon natuurlijk blijven en de vrouw stierf niet rijk, maar ook beslist niet arm.

De kat van het tofoevrouwtje

In de zeventiende eeuw leefde er in Tokio een arme vrouw. Ze had een klein tofoewinkeltje, maar ze kon daar amper van rondkomen. Op een kwade dag werd haar buurvrouw ziek en haar toestand verslechterde met het uur. "Ik maak het niet lang meer en ik heb je niets na te laten, maar ik wil je toch vragen om als ik er niet meer ben voor mijn kat te zorgen", zei ze met een gebroken stem. De tofoevrouw aarzelde. Ze had zelf al zo weinig te eten en de kat was ooit onder een kar gekomen waardoor hij een rare tic in zijn voorpoot had opgelopen zodat hij ook niet eens goed was in het muizen vangen. Na enig aandringen stemde ze uiteindelijk toe en nog geen uur later was de buurvrouw overleden. Het huisje van de buurvrouw werd leeggeruimd en de kat verhuisde gewillig naar de tofoewinkel. Al spoedig had het dier een zonnig plekje naast de voordeur gevonden en telkens als hij zich waste leek zijn pootje (het gevolg van zijn ongeluk) even te haperen. Voorbijgangers bleven dan staan en zeiden: "Kijk, hij wil dat we binnen komen", en spoedig had de tofoevrouw niet meer over klandizie te klagen. Ze opende een paar jaar later zelfs enkele filialen en plaatste daarbij haar beeldmerk - de 'wenkende kat' - steevast naast de deur.

De eerste tastbare bewijzen van het bestaan van deze kat met zijn wenkende pootje dateren pas van rond 1870 - het dier was toen bekend onder de naam Hattatsu Neko (de kat van groei/ontwikkeling/voorspoed). In 1876 komen we voor het eerst de naam Maneki Neko tegen en zien we het figuurtje ook afgebeeld zoals we dat nu nog steeds kennen. Vanaf 1895 worden ze zelfs al als spaarpot gemaakt en in de decennia daarna is hij niet of nauwelijks veranderd, maar heeft hij gestaag zijn plek als één van de bekendste 'engimono' (geluksdingetjes) van Japan veroverd en tot op heden weten te behouden.

Sedert de Tweede Wereldoorlog is de Hattatsu Neko weer terug, maar dan in een heel andere hoedanigheid. In Osaka staat een tempel die gewijd is aan de handel en daar worden minuscule beeldjes van katjes verkocht, gekleed in een blauw traditioneel gewaad. Op de eerste drakendag (hattatsu) van elke maanmaand is het er groot feest en komt iedereen die 'in zaken' zit naar de tempel om te offeren en er een minikatje te kopen. In de even maanden koopt men er een met het rechterpootje omhoog en in de oneven maanden gaan voornamelijk de katjes met het linkerpootje omhoog over de toonbank. De bedoeling is dat men dit 48 maanden volhoudt want '48 (keer) eerste drakendag' klinkt hetzelfde als 'voortdurende en oneindige groei' (shiju hattatsu).

Vormen en varianten (vanuit Japan)

Pootjes

Zoals gezegd, zit de essentie van het 'gelukbrengende' in het wenkende pootje. Reeds enkele

jaren na het ontstaan kwamen de eerste variaties: er waren poesjes die met de linkerpoot omhoog werden afgebeeld (de kant van het hart) - de oudste versie - en dat stond voor het aantrekken van klanten en vrienden. De rechterpoot omhoog stond voor het aantrekken van geld (de rechterhand is immers de hand waar je de beurs mee trekt). Volgens een recent onderzoek van één van de twee officiële Japanse Maneki Neko clubs, worden er nog steeds meer Maneki Neko's verkocht met de linkerpoot omhoog, dan met de rechterpoot omhoog. In Japan zegt men dat de variant met de linkerpoot omhoog ook in het bijzonder geschikt is voor horecagelegenheden omdat iemand die drinkt een 'hidarikiki' (linkshandige) wordt genoemd. Hoe langer de poot van de kat, van des te verder hij het gewenste kan binnenwuiven.

Vrij zeldzaam zijn Maneki Neko's met twee poten omhoog; dit wordt geïnterpreteerd als afweer tegen kwade invloeden. Deze variant kan zowel voor thuis als voor een winkel effectief ingezet worden om negatieve energie te kaatsen of af te buigen (vergelijkbaar met de Pa Kua, een krachtig amulet uit China met de acht trigrammen uit de I-Ching en soms een spiegeltje in het midden).

Speciaal voor de westerse markt werd een Maneki Neko ontwikkeld die zijn poot zover naar voren steekt dat men de bovenzijde daarvan ziet (gelijk een hond die een poot geeft); volgens kenners zou dit op speciaal verzoek van Amerikaanse klanten zijn geweest die de pose van de originele Maneki Neko teveel op een stopteken vonden lijken. Deze katjes worden in Japan 'Doru Neko' (dollar katjes) genoemd.

Kleuren

De driekleurige Maneki Neko of lapjeskat is nog steeds de populairste. Zij is het meest geliefd bij zeelieden omdat men in Japan vast gelooft in de voorspellende gaven van katten, met name waar het scheepsrampen betreft en de lapjeskat zou hierin alle andere soorten overtreffen. De witte Maneki Neko staat voor onbevangenheid en onbaatzuchtigheid. Dit komt mogelijk voort uit de verering van de godin Kuan Yin (in Japan 'Kwannon' genoemd) die doorgaans in het wit gekleed gaat.

De goudkleurige Maneki Neko is - hoe kan het ook anders - puur op goud (winstbejag) uit.

De zilverkleurige Maneki Neko staat ook voor winstbejag, maar dan op bescheidener schaal en is de laatste jaren wat zeldzamer geworden. Een set van één zilverkleurige en één goudkleurige Maneki Neko is jarenlang een harmonieus Yin-Yang symbool geweest.

De zwarte Maneki Neko is van recentere datum. Hij beschermt tegen kwade krachten en is in het bijzonder gewild bij vrouwen. Hij is werkzaam tegen de ongewenste aandacht van mannen en zelfs tegen stalkers.

Sinds het begin van deze eeuw zijn er steeds meer kleuren bijgekomen, maar slechts enkele daarvan zijn gecanoniseerd:

De rode Maneki Neko wordt geacht werkzaam te zijn tegen ziekten en kwelgeesten, maar onder invloed van westerse interpretaties (Valentijnsdag) ook inmiddels om liefde en romantiek aan te trekken.

De roze Maneki Neko - vooral populair bij jonge meisjes - trekt de liefde aan.

De groene Maneki Neko is voor gezondheid en succes bij de studie en dus erg populair bij scholieren en studenten.

Taalkundige wetenswaardigheden

Net zoals bij ons kent men in Japan het gezegde dat als de kat zich wast, er visite op komst is. Bijzonder is wel dat er in Japan ook een paar zeer negatieve spreekwoorden bestaan waarin de kat de hoofdrol speelt:

'Neko ni Koban' (Een gouden munt voor een kat) is vergelijkbaar met ons gezegde 'Parels voor de zwijnen' (zie ook het stukje over bijzondere kenmerken en iconografie);

'Neko no Te mo Karitai' (Zelfs de hulp van een kat is welkom) is een wanhoopskreet van iemand die het echt heel druk heeft.

'Karite kita neko' (Als een geleende kat) is je bijzonder stil of netjes gedragen.

'Neko o kaburu' (De kat aantrekken*) is je hypocriet opstellen.

'Neko no me no you ni kawaru' (Veranderlijk zijn als een kattenog) is gelijk aan ons gezegde 'Met alle winden mee waaien'.

* Aantrekken zoals bij een kledingstuk

Zowel de Chinezen als de Japanners hebben trouwens al eeuwen een ambivalente relatie met katten. Zoals gezegd, waardeerde men ze in de zeventiende eeuw als muizenvangers en aanhankelijke gezelschapsdieren, maar anderzijds zag men ze ook sterk verbonden met de 'ongeziene wereld' en werden ze geacht een sterke verwantschap te hebben met vossen, dassen en tanuki's (zie verder). Deze laatste drie spelen een grote rol in allerlei griezelverhalen en vertellingen waarbij magie een grote rol speelt. Men kent in Japan ook vrij veel verhalen van katten die het uiterlijk van een mens aannemen en op het platteland fluistert men nog steeds de naam van de 'Bake Neko' - een soort trol die de vorm aanneemt van een kat om vervolgens de mensen het leven zuur te maken. Vandaar wellicht het Japanse gezegde: "Dood een kat en je zult voor zeven generaties vervloekt zijn."

Bijzondere kenmerken en iconografie

De rode en vaak gebloemde shawl die sommige Maneki Neko's om de hals hebben, is een overblijfsel uit de Edo-periode. Ook toen al waren huiskatten gewilde troeteldieren bij de hogere standen en men vlocht vaak een kransje van Cameliabloemen om hun nek. De iets minder rijke klasse volstond met een lapje waarop een bloemmotief was geborduurd of gedrukt. Het belletje om hun hals (niet altijd, maar wel vaak afgebeeld) komt ook uit deze periode en diende net als bij ons om vogels te waarschuwen en om de kat te kunnen lokaliseren. Op sommige shawls zien we het karakter voor geluk 福 (fu) afgebeeld. Het gebruik van effen shawls zou kunnen verwijzen naar de Jizo-verering. Jizo is een zeer gecompliceerde godheid die over het 'onzekere' regeert. Enerzijds wordt hij aanbeden als een bodhisattva, maar Jizo is er ook voor alle overleden (en met name ook de geaborteerde) kinderen en... voor reizigers. Daarnaast functioneert hij vaak als

bemiddelaar - in het bijzonder tussen deze wereld en de wereld van de doden. Stenen figuurtjes en (aangeklede) fallische symbolen worden ook 'Jizo' genoemd. Men vraagt deze god om de kinderen onbekommerd op te laten groeien en men roept zijn hulp in bij moeilijke keuzes. Als een kind herstelt van een ziekte dan bindt men de Jizo in de plaatselijke tempel een shawl om de hals als dank. Deze gewoonte zou ontstaan zijn uit een ouder gebruik waarbij moeders een kledingstuk van hun overleden of zieke kind om de hals van een Jizo bonden om zijn mededogen af te smeken. In China is deze - deels - uit India afkomstige God opgenomen als Ti Tsang, de opzichter en meester van de hellenvorsten.

Een ovale schildje met de drie karakters 'Sen man ryo' (tien miljoen muntstukken) komt pas na de Tweede Wereldoorlog in zwang en is een gestileerde afbeelding van een 'oban' of een 'koban'. Deze twee muntstukken werden voor het eerst in omloop gebracht door het Toyotomi Shogunaat (1585 - 1602) en de grootste (de oban) werd aanvankelijk alleen door de Shogun zelf bij bijzondere gelegenheden weggegeven. Later werd het een vrij algemeen gangbare munt in zowel goud als zilver gedurende de Edo-periode. De ovale vorm blijft vaak behouden, ook als er een andere tekst voor in de plaats komt zoals 'Gelukkig Nieuwjaar', 'Veel rijkdom en geluk', etc. Er zijn ook Maneki Neko's die een telraam vast houden - de betekenis daarvan is naar ons idee duidelijk.

Een Maneki Neko die er uit ziet als een sumoworstelaar verwijst naar welvaart en roem (hij krijgt meer dan genoeg te eten en in Japan zijn sumoworstelaars net zo beroemd als bij ons filmsterren).

De laatste jaren worden ook wel eens attributen van enkele van de zeven Japanse Geluksgodjes (七福神 - Shichifukurin) afgebeeld in één van de poten van de Maneki Neko:

- De vis (of een hengel) verwijst naar Ebisu, de god van de zeevaarders en beschermer van de handel en de handwerkslieden. Het staat voor rijk worden door vlijt en eerlijk handelen. De vis is een 'tai' 鯛 (een locale soort 'snapper', een zeebaarsachtige behorende tot de familie der Lutjanidae) en daarmee wordt een verwijzing gesuggereerd naar de uitroep: "omedetai" (gefeliciteerd ter ere van een bijzonder fortuinlijk gebeuren). Een Yokozuna (winnaar van een sumotoernooi) krijgt ook altijd ten afscheid een grote 'tai' aangeboden. Een 'tai' is daarnaast het

zinnebeeld van een belangrijk of zeer in aanzien staand persoon. De uitdrukking 'Kusatte mo tai' betekent letterlijk 'zelfs een rottende tai heeft waarde'; men bedoelt hiermee dat zelfs een aan lager wal geraakte (of zeer op leeftijd zijnde) beroemdheid nog altijd iets van zijn oude glorie bewaart en dat de moeite van een bezoek aan zo iemand beloond kan worden met een paar wijze lessen of een bijzondere ervaring.

- Een Maneki Neko met een hamer verwijst naar Daikoku (ook wel Daikoku-ten genoemd), de god van de welvaart en rijkdom.

- Een luit (snaarinstrument) verwijst naar Benten, de godin van de kunsten en liefde.

Attributen die verwijzen naar Bishamon (ook bekend als Bishamon-ten), Jurojin, Hotei en Fukurokuju hebben we nog niet gezien, maar die zullen ongetwijfeld in Japan al op de markt zijn verschenen.

Een bijzondere plaats wordt ingenomen door een Maneki Neko met een uil; de uil heet in het Japans 'fukuroju' en verwijst naar 'fuku' (geluk of voorspoed), onderdeel van Shichifukurin, de benaming voor de zeven Geluksgodjes. De goden Jurojin en Fukurokuju zijn overigens een versmelting van de in China bekende 'Sterrengoden' (Fu, Lu en Shou). Hotei kennen we in China als 'Mi lo fo', de Dikbuikboeddha.

De sprong naar China

Sinds Japan aan het eind van de vorige eeuw - mede door de korte transportafstanden - China ontdekt heeft als het ideale 'lagelonenland' heeft men er veel arbeidsintensieve industrie aan uitbesteed en het eind lijkt nog niet in zicht. Naast elektronica-onderdelen en eenvoudige consumptiegoederen als keukengerei en speelgoed, bleek men in China ook zeer goed in staat om deze poesjes in alle denkbare materialen zoals porselein, aardewerk, ongebakken klei, papiermaché, hout en natuurlijk in plastic - wat zich goed leent voor het inbouwen van een (elektrisch aangedreven) bewegingsmechaniekje om het pootje te laten bewegen - te vervaardigen. De klei uit Wuxi en omgeving (even boven Shanghai) is erg geschikt voor de klassieke Maneki Neko's en de plastic varianten worden voornamelijk in het Chinese achterland geproduceerd. Deze worden vervolgens (net als onze 'delftsblauwe' boertjes en boerinetjes, die overigens ook in China worden gemaakt) weer geïmporteerd en verkocht aan argeloze toeristen als typische en vooral 'authentieke' souvenirs. Fabrieksarbeiders krijgen in China vaak een deel van hun salaris in natura en proberen die producten dan zelf in het weekend of 's avonds op de vrijmarkt te verkopen. Toen de Chinezen begrepen wat de symbolische betekenis van deze katjes was, aarzelden ze niet lang (enige argwaan jegens Japan is vanaf de Tweede Wereldoorlog nog steeds aanwezig) en sloten het dier in hun hart. Zeker in China geldt dat alles wat 'goed voor zaken' is, de moeite waard is om aan te schaffen. Omdat het naast de deur wordt gemaakt, is het nog zeer betaalbaar ook en 'baat het niet dan schaadt het ook niet'.

Inmiddels heeft deze kat zelfs de sprong naar de geomantie (Feng-Shui) gemaakt en wordt in die discipline tegenwoordig te koop aangeboden als een 'milde vorm' van de Tijgerenergie.

Typische varianten

Uiteraard hebben de Chinezen creatieve pogingen gedaan om de Maneki Neko ook echt te laten integreren en daarvan willen we u er een aantal niet onthouden, maar daarnaast zijn er ook bijzondere Japanse varianten die interessante details laten zien:

- met een goudklompje en een gouden vaan waarop de karakters 路發 [路发] (lu fa) staan.

Vrij te vertalen als 'de weg naar succes'. In de eerste eeuw voor Christus werd naar aanleiding van de vangst van een 'qilin' (een magisch dier) door de keizer besloten dat vanaf dat moment al het goud gesmolten moest worden in blokken ter grootte en in de vorm van een hoef van een qilin. Later werden ook zilverblokken in deze vorm gegoten en kreeg de 'hoef' meer de vorm van een schuitje. Het halve bolletje in de binnenzijde is pas enkele eeuwen geleden ontstaan. Deze goudklompjes worden veelvuldig afgebeeld op Nieuwjaarsprenten en zijn het hele jaar door verkrijgbaar bij de vele juweliers die China rijk is. Als amulet zijn ze ook bijzonder populair en worden ze - naast in goud en zilver - ook in andere materialen (jade, glas, etc.) te koop aangeboden.

- met een munt en twee goudklompjes.

Het getal twee staat hier voor 'volkomen', 'compleet' of - zoals wij zouden zeggen - 'dubbelop'. De munt is rond en versterkt de betekenis van perfectie. Het Chinese woord voor 'rond' (tuan) 團 [团] mag ook als 'volkomen', 'compleet', 'allesomvattend', 'hemels' of 'eeuwig' gelezen worden en versterkt daarmee de gunstige wens. Op de munt

zien we de karakters 進招宝 (jin zhao bao), vrij te vertalen als 'ontwikkeling brengt rijkdom'.

- met een ananas waarop het karakter 旺 (wang = bloeiend, welvarend) staat. De ananas is als zelfstandig symbool in het zuiden van China en op Taiwan in gebruik om het begrip 'welvaart' aan te geven. De ananas is in China bekend als 'feng-li' 鳳梨 [鳳梨], maar dat wordt in de lokale dialecten uitgesproken als '(h)ong lai' en dat klinkt weer (bijna) hetzelfde als 'wang-lai' 旺來 [旺來] 'laat welvaart komen'. Hierdoor ontstaat dus een verdubbeling van het begrip (zie ook het vorige voorbeeld).

- met vuurwerk waaronder het karakter 春 (chun = voorjaar) staat. Dit verwijst naar het begin van het Chinese jaar volgens de 'boerenkalender' die op de zonnecalender is gebaseerd. Het begin van de lente (li chun) 立春 valt jaarlijks rond 4 februari van de westerse kalender (als de zon een eclipticale lengte van 315° bereikt heeft). Het voorjaar is in China - net als de herfst - een positief emotioneel geladen begrip en iemand 'veel lentes' of een 'langdurige lente' wensen is dan ook zeer gebruikelijk als zegenwens.

- met een Darumapopje en een schild (vermoedelijk een koban) waarop de karakters 開運 [开运] (kai yun = laat geluk beginnen) staan. Net als de Maneki Neko is het Darumapopje in Japan een van de meest populaire 'engimono' (geluksdingetjes). In Japan koopt men vaak zo'n popje bij een tempel, doet een wens, offert iets en tekent één oogje in; als de wens is uitgekomen dan wordt ook het andere oogje ingekleurd. Darumapopjes hebben een verzwaarde bodem en gedragen zich daardoor als duikelaartjes. Hierdoor zijn ze ook het symbool van de veerkrachtige mens die altijd weer overeind komt na calamiteiten

of tegenslag. Daruma is de Japanse naam van Bodhidharma (in China bekend als Ta Mo - 大磨), de priester die rond het jaar 520 vanuit India naar China kwam en daar het Chan-boeddhisme stichtte. Deze leer werd in Japan (en later in het Westen) bekend als Zen. Prototypes van dit popje waren al in de zestiende eeuw populair in Japan. De huidige vorm is bekend vanaf de Edo-periode.

- met een rode schriftrol waarop vier gouden karakters: wan shi ru yi 萬事如意 [万事如意] '10.000 dingen zoals u wenst' staan.

Het getal 10.000 staat voor 'alles' en de laatste twee karakters zijn dezelfde waarmee de - in China zo populaire - 'ruyi-scepter' aangeduid wordt. Deze scepters waren eeuwen lang zeer geliefde geschenken en drukten de wens uit dat de ontvanger alles zou krijgen wat z'n hartje begeerde. Rode vellen papier worden veelvuldig gebruikt in China om de 'voorjaarscoupletten' - de zegenwensen voor het nieuwe jaar - op te kalligrafieren.

- met petje, hes en rok.

De handen zijn over elkaar geslagen en dat is een oude vorm van een begroeting of een pose die men aannam bij het bedanken van iemand.

Zowel de handen links over rechts als rechts over links gevouwen komen voor. Deze stijl van kleding is in de Qing dynastie (1644 - 1911) in Beijing ontstaan als huiskleding, maar werd later ook als straatdracht geaccepteerd. In de stripboeken van Hergé (Kuifje in China) zien we dit veelvuldig terug. Ook het petje (de 'xiao mao' of 'guapi mao') is een typisch hoofddeksel voor die tijd en mode.

- met een dollarteken op een gouden cirkel.

Deze versie behoeft geen verdere uitleg, maar is wel overdrachtelijk bedoeld, want de echte dollar is in China niet meer zo gewild als aan het eind van de vorige eeuw. In Japan is deze versie bekend als 'gaijin' (de westerling).

- met een koban waarop de tekst 'hyakuman ryo' 百万兩 (Japans voor één miljoen muntstukken) te lezen valt.

Het laatste karakter is een typisch Japanse schrijfwijze voor het Chinese karakter 'liang' 兩 [兩]. Van 800 tot circa 350 voor Christus werden in China 'broekmunten' en 'spademunten' gegoten met een gewicht van een halve, één, twee en drie 'liang'. Dit karakter betekende aanvankelijk 'afgewogen' en stelde dan ook letterlijk een weegschaaltje voor. Een 'liang' was in die tijd gelijk aan het gewicht van 24 'shu' in brons en woog doorgaans tussen de 14 en 16 gram. Met de komst van ronde munten werd het geijkte

gewicht hiervan losgelaten en werd de 'liang' een waardebepaling. Grappig genoeg bleef het woord in gebruik, maar werd het gekoppeld aan het karakter qian, het karakter voor 'geld' 錢 [钱]. Vanwege het oorspronkelijke pictogram van een weegschaaltje kreeg het karakter 兩

andere betekenissen die met een dualistische evenwicht te maken hadden (vader en moeder, zon en maan, etc.), maar het kwam ook in zwang voor het getal 'twee' naast het karakter 二 en het meer formele 貳 [貳]. Om onduidelijke redenen komt het in die betekenis alleen op de plaats van de honderdtallen of hoger. Vele eeuwen later deed de 'liang' weer zijn intrede als gewicht en is dat gebleven, maar dan alleen op markten, met een variabel gewicht tussen de 37 en 50 gram.

- met een goudvaan waarop de tekst 'niannianyou' 年年有 (jaar in jaar uit), rustend op een vis.

Vis 魚 [鱼] (yu) is homoniem met overvloed 餘 en daarom een veel voorkomend symbool. Door deze combinatie ontstaat de uitdrukking 'niannianyouyu' 年年有餘 [年年有余] (jaar in jaar uit overvloed).

- met een 'ema' 繪馬 [绘马] (getekend paard), waarop het karakter Fu 福 (geluk) omgekeerd staat afgebeeld.

Omgekeerd of 'op z'n kop' (tao) 倒 klinkt hetzelfde als (ergens)

aankomen of (iets) bereiken 到 en

deze rebus kan dus vertaald worden met de bede: "Laat geluk arriveren". Een 'ema' is een houten schildje waarop meestal een hengst staat afgebeeld. In Japanse tempels kan men deze plankjes, die meestal niet groter zijn dan 7 tot 10 centimeter, bijna overal kopen. Na het branden van wat wierook en het uitspreken van enige gebeden, schrijft men een wens op het plankje en hangt dat vervolgens op aan een daartoe bestemd hek of in een speciale boom. Dit gebruik is ook in China bekend, zo'n 600 jaar geleden ontstaan en in beide landen nog steeds

bijzonder populair. Op de plankjes staat vaak de bede 'feng na' 奉納 [奉納] (accepteer wat ik u aanbied) voorgekalligrafeerd.

De 'heilige hengst' wordt geacht de wens vervolgens naar het rijk der goden te brengen. Er zijn in Japan trouwens ook plankjes in omloop met daarop een vos afgebeeld (een 'magisch' dier, dat ook als boodschapper naar de andere wereld kan dienen) en verder hele series waarop alle Chinese c.q. Japanse dierenriemtekens voorkomen (in Japan heeft men al meer dan duizend jaar geleden de Chinese dierenriem overgenomen).

- met een raap of een daikon (reuzenradijs) waaromheen een 'levensslotje' hangt met daarop de tekst 'haocaitou' 好采頭 [好采头] (verzamel veel geluk). Deze uitdrukking komt ook voor met een iets ander karakter 彩 [彩] in het midden, maar betekent precies hetzelfde. Levensslotjes werden vroeger alleen aan kleine kinderen gegeven om ze symbolisch vast te ketenen aan het leven. Tegenwoordig zijn ze ook populair om iets anders (een symbool voor bijvoorbeeld geld of liefde) stevig vast te maken en vooral vast te houden. De reuzenradijs wordt in China vrij makkelijk uitgewisseld met de raap, maar de symboliek komt voort uit de raap waarvan men met Nieuwjaar een gerecht maakt dat 'luobaigao'

蘿白糕 [萝白糕] heet. Het laatste karakter van dit gerecht (糕) is uitwisselbaar (homoniem) met het karakter 高 en dat staat voor 'succes' en 'het beklimmen van de maatschappelijke ladder'. Omdat in veel Chinese kookboeken staat "In plaats van raap, kunt u ook daikon gebruiken" (of andersom), neemt men het met de afbeelding van de raap ook niet zo nauw.

De Tanuki (たぬき)

Omdat we verwachten dat over niet al te lange tijd ook de tanuki zijn intrede zal doen als 'import symbool' en omdat we hem eerder in de tekst hebben genoemd, zullen we u iets vertellen over dit koddige dier.

In Japan zien we vooral bij restaurants en bars tegenwoordig de tanuki in de functie van klantenlokker. Hij is in China bekend als 'li' 狸 of 'hu li' 狐狸, maar soms ook als 'ye mao' 野猫 [野猫]. Zoals zijn Latijnse naam 'Canis

viverrius nyctereutes procyonoides' al verraaft is dit dier familie van de hond, maar in allerlei westerse teksten wordt hij als 'das' beschreven of als zodanig vertaald. In Nederland wordt hij de Japanse Wasbeerhond genoemd; het zijn schuwe dieren die een winterslaap houden en in principe alles eten - blaffen kunnen ze overigens niet. Oorspronkelijk kwam dit dier alleen voor in Japan, Korea en Noord-China, maar inmiddels zijn de eerste wilde exemplaren ook al in Finland gesignaleerd. In Rusland worden ze al enkele decennia voor hun bont gefokt en daar ontsnappen er wel eens een paar. De eerste (platgereden) tanuki's die inmiddels in Nederland zijn gesignaleerd, zouden van een dergelijke farm afkomstig kunnen zijn.

Volgens de overlevering zijn ze gek op sake (Japanse rijstwijn) en ze worden dan ook vaak afgebeeld met een flesje sake in de ene hand en een boekje om de bestellingen op te nemen in de andere. In afbeeldingen wordt hun wasbeerachtige uiterlijk meestal sterk overdreven en krijgen ze vaak een zonnehoed van stro die ze achterop het hoofd of in hun nek dragen.

De dunne scheidslijn tussen 'neko' en 'tanuki' wordt goed geïllustreerd door de term 'huis tanuki', de populaire benaming in Japan voor een huiskat (of poes).

